

ОУН і УПА в другій світовій війні *

Док. № 21

Матеріали газети «Вільна Україна»

Серпень 1943 р.

Свято зброї

Наскільки трагічні наші дні, настільки й величні, бо це не тільки дні найжорстокішого поневолення України, але й боротьби її з усіма поневолювачами. Месниця вікових кривд українського народу, що її він видав у муках зі свого вічно творчого лона,— Українська Повстанча Армія — в запеклих боях з імперіалістичними хижаками переможно торує шлях до Української Держави.

У ці дні дорогий нам кожний спомин з минулих змагань України, бо нагадує нам, що не самітні ми, бо не перші зі своїми змаганнями в її історії, бо він скріплює нашу віру та навчає нас.

Особливо ж витає над нами в цей час невмируща слава збройного зриву 1917—20 рр., зокрема одна з незабутніх перемог, велике свято нашої зброї — 31 серпня 1919 р.

Рівно 24 роки тому після надлюдських боїв наддніпрянські та галицькі частини, з'єднані братерством духа та зброї в одну армію, звільнили від червоного імперіаліста стражденну столицю України.

Луна переможного маршу на Київ дзвенить і дзвенітиме в історії України не тільки гордою славою чи палким кличем, але й найвищим наказом — боротись і перемагати. Від того, чи виконаємо цей наказ, чи ні, залежатиме не лише кращий чи гірший розвиток українського народу в майбутньому, від того залежатиме, насамперед, бути чи не бути українському народові, жити йому державним життям чи взагалі не жити.

Усі інші способи порятунку — це брехня, обман, ворожий підступ. Бо ж хіба тільки сліпий не бачить сьогодні, що добродушні заклики до співпраці, вірності та послуху звірячого німецького імперіаліста скидають ті ж самі літаки, що годину тому чи після того гранатами й кулеметами здобувають перемоги над безборонними мешканцями українських сіл. Також божевільний вірить на смерть [...] московському імперіалістові, прихвосні якого — червоні партизани — розкидають листівки з обіцянками волі та щастя Україні та водночас не гірше від німців палаять і грабують українські села, вбиваючи безневинних жінок і дітей.

Крім святого наказу боротьби, кров героїв з-під Карпат і з-над Дніпра, пролита в спільних боях за столицю України, вперто і безнастанно повторює нам ще й ту істину, що за Українську Державу мусять і буде боротися ввесь 45-ти мільйонний український народ, а не якась його менша чи більша частина. Бо тільки соборницька боротьба витворює соборницький дух і здобуває та закріплює соборну державу.

У день цього великого свята думаймо про зброю! Здобуваймо її та вчімося нею володіти! Полюбимо її, як себе самих, бо воля все може! Краще не мати нічого, крім зброї, і знати, що буде все завдяки їй, як мати все, крім неї, і знати, що незабаром не стане нічого.

Застає нас цьогорічне свято зброї вперше [за] 20-ть років озброєними, на полі бою. Будьмо горді, бо за ним наступає друге, ще більше свято — свято Перемоги і Визволення.

Про способи німецького колоніального визиску

Що Німеччина звела ролю України до ролі своєї колонії, вказує на це її господарська політика на наших землях уже від перших днів окупації. Поминаємо тут німецьку земельну політику, що нічим не відрізняється від большевицької колгоспної системи та нагадує найчорніші дні панщини. Звичайно, така система дає можливість якнайкраще експлуатувати країну та якнайбільше видобувати збіжжя для голодного рейху. Так зв. німецька земельна реформа та її добродійства, сильно рекламовані німцями, викликають тільки їдкий сміх і згідливий глум у нашого селянина. До цього ж і нечувана досі жорстокість ландвіртів¹ і творення в кожному майже селі великих господарств — фільварків — для майбутньої німецької колонізації нашого чорнозему говорять вимовно про способи й плани цієї політики.

Але ми спинимось тут трохи над німецькою господарською політикою в ділянці промислу, торгівлі й ремесла.

У тій ділянці поділили німці свою діяльність на наших землях на два періоди. У першому періоді вони примінили ті самі способи, з якими користувались під час розправ із жидами та їхнім майном: грабували і конфіскували цілком безправно, насильно й по-хижацькому всі промислові, торговельні й ремісничі підприємства та верстати. Дуже часто віддавали під комісаричну управу німця приватну власність людей, що з тяжким трудом довгими роками організували й провадили невеличке власне підприємство та ремесло, а давнього власника чи керівника робили тільки робочою, помічною фаховою силою. Крім цього, так зв. Ц. О. (Центральне торговельне товариство для Сходу) ограбувало та підпорядкувало собі всеціло нашу кооперацію, що її роля зведена тепер до ролі посередника й помічника крашої і легшої експлуатації нас німцями. А ще до того при кожному генерал-комісаріаті існує окремих господарчий відділ із різними підвідділами для належної експлуатації України.

Другий період — це період посиленої та планомірної експлуатації. Для цього німці поставили собі завдання цілком підпорядкувати та стисло контролювати всі галузі господарки в Україні при допомозі спеціально утворених централей і сильно розвинених відділів та агентур по цілому терені. І так у квітні 1943 р. створено такі централі для України: збіжжєва централь в Києві, молочна й товщєва централь, горілчана, цукрових буряків та торфова централі. Одночасно вирішено використати всі німецькі фахові сили й підприємства, що одержали монополію для експлуатації України. Німецькі фірми заробляють на наших землях величезні гроші та здобувають казкові зиски. Багато німецьких партійців і головачів на чолі з Герінгом мають значні уділи в цих підприємствах і здобувають мільйонові маєтки, про які їм ніколи не снилося. На доказ колоніальної політики німців в Україні вистачить вказати на факт, що по урядових цінах треба б продати два метри збіжжя, щоб купити тубку пасти до зубів також по урядових цінах.

Отже, як бачимо, німецькі імперіалісти зводять нас на нашій багатій землі до ролі робочого вола на полі та слухняного робітника й ремісника на німецькій фабриці. Промисел, торгівлю, фільварки, експлуатацію величезних підземних українських скарбів залишають собі, як вибраному народові.

Та не дїждуть вони цього! У своїй захланності й ненажерливості задавляться незабаром українським добром. Недалекий вже час, коли

в Українській самостійній соборній державі український селянин зможе орати для себе свій власний лан, коли всі верстви суспільства зможуть вільно й буйно розвиватися, потужніти й багатіти.

Правдиве обличчя червоних партизанів

Червона імперіалістична гіена, спливаючи кров'ю, вне знову з холодної півночі про нерозривну дружбу. Мріється їй українська пшениця, сниться українське залізо та вугілля, пахне українська кров. Пресолодкими обіцянками та прекрасною брехнею хоче зацитькати імперіалістична Москва розбурхане українське море. Але «брехнею світ пройде, а назад не вернешся», — каже народна приказка. І мудро каже. Та й крізь прекрасну брехню український народ вміє доглянути сьогодні стару, потворну, добре йому знану машкару загарбника і поневолювача. Шило вилазить із мішка ось хоч би в тих листівках, що їх розкидають імперіалістичні прихвосні, червоні партизани. «Серце України — Москва. Вона піклується про тебе. Вона прийде до тебе». Що Москва хоче стати новим серцем України, це нам давно відомо. Що зі справжнього серця — Києва — вона спивала й надалі хоче спивати кров — і це ми знаємо. І врешті, що Москва «піклується про Україну», бо хоче прийти в Україну, цього також не заперечуємо.

Саме над цим піклуванням — приготуванням до приходу — хочемо трохи спинитись. Після першого розгрому німцями большевиків у північних теренах України появились грабіжницькі банди, що їх імперіалістична Москва охрестила ім'ям червоних партизанів, підкріпила з допомогою літаків зброєю та командним складом і доручила під час її відсутності «піклуватись про Україну», щоб належно її приготувати до зустрічі червоної армії. І так ця різнородна суміш бандитів, грабіжників і галапасів на народному тілі взялася це доручення сумлінно виконувати: дикою зграєю вона налітає на українські села, обдирає людей до нитки, інколи палить забудування, розстрілює. Цілком не гірше німців. Одночасно розкидає листівки про дружбу, братерські обійми і т. і. Ось факти: повстанчий відділ заходить в одне село (на східних землях). Село неначе вимерло: люди, гадаючи, що йдуть червоні партизани, кинулись тікати, бо, як опісля виявилось із розмов з населенням, вони знущаються, а головне, мобілізують усю молодь насильно в свої відділи. Грабують немилосердно. Люди показували повстанцям пориті та спустошені городи, де, хоч би на сміх, одна цибулина лишилась. Про хатне майно й казати нічого. Дуже багато про червоних партизанів могли б розповісти такі села, як Жильжа й Берестовець на Костопільщині чи Мар'янівка і Любиковичі на Сарненщині, де ця ненажерна голота, зупинившись спочивати, розривала землю, шукаючи за живою.

Ось як виглядає піклування про Україну з метою підготувати її до прибуття червоної владичиці. Але з усього того вийде тільки пшик. На вудочку московського імперіалістичного рибалки українська рибка не спіймається. Український народ зуміє так дати йому по пальцях, що й вудочка з рук вилетить. Вже сьогодні сотки червоної гололи, скавулячи, залізують рани від ударів Української Повстанчої Армії. Завтра це саме жде тисячі. УПА — караюча рука українського народу — невблаганно досягне всіх імперіалістичних прихвоснів і знатиме, як з ними розправлятися.

Безсильна лють

«Мені все одно, чи Гітлер буде панувати в Україні, чи Бандера, бо Німеччина вже війну програла», — так сказав німецький вояк, зневірений у німецьку перемогу, в розмові з українськими селянами.

А один німецький жандарм висловлює так: «Знаю про те, що в

тому селі є бандерівські повстанці, але не знав я того, що повстанці — це всі мешканці села, від 14-ти до 60-ти років».

Коли старшина села зголосив ландвіртові, що не може злати призначеної худоби, бо забрали її повстанці, цей зрезигновано сказав: «Треба повстанцям, але дайте й нам частину».

Такі й їм подібні голоси можна почути тепер щораз частіше від німців на українських землях, які остаточно переконались, що Україна їхньою не буде. Погане положення Німеччини на фронтах, невпинне бомбардування рейху союзними літаками, визвольний рух поневолених Німеччиною народів — ось ці причини, які вкладають німцям в уста такі безнадійні слова й викликають у них песимістичні настрої. Більшість їх здає собі справу з того, що треба буде незабаром зректись імперіалістичних планів своєї ненажерливої верхівки й ганебно вертатись (якщо залишаться в живих) до своєї зруйнованої батьківщини.

Але німецькі імперіалісти, якими в першу чергу є гестапівці, жан-дармерія, СД та інша поліційна голота, ще не можуть із цим погодитися. Вони за всяку ціну хочуть проковтнути цілий світ, незважаючи на те, що вже перші його кусні застрягли в їхньому ненаситному горлі. Імперіалістичні апетити німців підсувають їм два способи, щоб проковтнути українську землю з її багатствами й цілковито поневолити український народ. Обидва способи опирають вони на знану стару імперіалістичну засаду — діли і пануй. Так і вони в своїй пропаганді й подекуди в практиці ділять українське населення на дві категорії — «мирне населення» й «бандити». «Мирне населення» — це всі ті, які ще змушені конечністю² співпрацюють з німцями як урядовці, фахівці, робітники; «бандити» — це вся решта.

Як на ділі виглядає відношення до одних і других? Коли в Україні появилсь відділи УПА й стали без милосердя наступати німцям на п'яти, відношення німців до тих, що залишились при праці, помітно зм'якло. Наприклад, коли українські шуцмани³ пішли в ліс, то з шуцманами, що залишилися, німці стали краще поводитися. Коли перше людей, що їх забирали на роботи в Німеччину, тримали за дротами, то тепер випускають їх перед від'їздом на кілька днів додому. Німецький урядовець, що перше взагалі не звертав увагу на привіт урядовця — українця, тепер перший його вітає й запевняє в особистій безпеці. Німецька пропаганда, яка досі в своїх листівках до українців зверталась до них як до «тубільного населення», «населення України», «мешканців міст і сіл», сьогодні визнає вже національну приналежність українського народу і звертається просто — «українці», «український народ». Але ми знаємо, що всі ці зміни — це підступ, облуда й надія на тупомство українців. Це й є перший спосіб поневолення українського народу, а другий — це терор, руїна та смерть, це дикі грабунки майна українського селянства, це палення сіл і містечок, варварське мордування старців, жінок і немовлят, це всі дикунські бенкети гітлерівських поспіак у нашій країні.

Та не на таких попали! Український народ знає вже добре ціну німецьким брехливим залицанням і вміє опертись дикому теророві. Не візьме нас наїзник солодкими словами, що їх він говорить одній частині з нас, і не залякає терором, який він стосує до загалу. Український народ знає, що дика лють, якою палає німецький загарбник, — це лють потвори, замкненої в залізну клітку, це лють безсилля. Збройна сила, яку створив сам народ, — це та залізна клітка, що в неї замкнув український народ німецьку потвору, це та справедлива рука, яка вимірює по заслугі кару кожному наїзникові й вимете його залізною мітлою з української землі раз назавжди.

Цьогорічні жнива та поїздка Розенберга по Україні

Німецька пропаганда подала вістку, що Розенберг і Кох об'їхали Україну, щоб оглянути цьогорічні врожаї. Розенберг висловив вдоволення з поїздки, підкреслюючи факт, що цьогорічні жнива в Україні будуть гарні. Він заявив також, що українське населення радо й добровільно виконує всі польові роботи, і підкреслив, що врожаю з присадибної землі цивільному населенню цілком вистачить. З усіх цих слів висновок один: німці задумують загарбати з України весь цьогорічний урожай. Тому треба сподіватися під час жнив сильних репресій з боку їх у зв'язку зі здачею контингентів. З розенбергового підкреслення, що присадибні наділи цілком виживлять місцеве населення, виходить, що німці задумують забрати з України цього року стільки збіжжя, щоб викликати голод. Голодом і терором хоче наїзник винищити український народ.

Тому, маючи на увазі розенбергову заяву, зберемо на всіх землях України всіма можливими засобами цьогорічний урожай так, щоб забезпечити себе на майбутнє достатньою кількістю харчів. Це національний обов'язок кожного українця. Не забуваймо, що упадок Німеччини гряде і що нам треба витримати до кінця, щоб добити конаючу потвору.

Суспільно-політичний огляд подій на північно-західних українських землях

Помітно великий ріст авторитету ОУНСД⁴. Акції УПА населення сприймає з захопленням і в усьому УПА підтримує. Воно складає не тільки добровільні датки натурою для УПА, але також збройно її підтримує, як це було при ліквідації большевицько-польських гнізд на Поліссі. Усі ждуть наказу всенациональної революції. Панує солідарність та підпорядкованість одній ідеї, одному проводові. По суті, владу в терені мають уже не німці, а ОУНСД і УПА. В деяких теренах німці роблять ще час від часу наскоки з міст на села, але є терени, як Колкивщина, Горохівщина, Дераженщина, Сидишщина й багато інших, де німці взагалі не показуються. Зв'язок між Луцьком і Гороховом та Володимиром перерваний.

Нарід кінчає чистку терену від вислужницьких елементів, агентів німецького, большевицького та польського імперіалізмів. Усі злочинці, що почувають за собою якісь гріхи відносно українського населення, втікають до міст, під охорону німців. Але німці одних мобілізують до поліції, а других відправляють до Німеччини на роботи. Тих, що остаються в українських містах і даліше провадять свою підлу роботу, збройна рука народу і тут знаходить, і безпощадно нищить.

Меншини солідаризуються з українським рухом. Тільки серед польського населення є частина, яка вислуговується німецькому, большевицькому та польському імперіалізмам. Большевицька партизанка щораз більше втрачає ґрунт під ногами. Причини: 1) вороже ставлення до неї українського населення (під час переходу одної партизанської большевицької групи всі селяни тих сіл, через які червоні банди переходили, втікали в ліси); большевики при тому грабували й били людей, як це було в Берестовці, Жильжі, Корчині і ін. селах Костопільщини; коли відділ УПА зіткнувся з цими бандами, населення допомагало нашим стрільцям в розвідці, харчово і т. д.

2) Деморалізація в їхньому нутрі (попали нам в одному з боїв документи червоних, у яких зазначено, що командир якогось підвідділу червоної партизанки знаслував жінку — учительку, втік кілька разів з поля бою, пив під час служби горілку; крім того, дуже часті випадки, що червоні партизани різної національності переходять до УПА. Маємо вже грузинів, узбеків, росіян, таджиків, білорусів, поми-

наючи велике число українців, зокрема зі СУЗ⁵, які колись були змушені силою обставин служити в червоній партизанці.

3) Зброя УПА і пропаганда ОУНСД.

Німці ведуть далі терор супроти мирного населення. При тому завдає їм великі втрати місцева самооборона. Населення борониться чим попало, виявляючи при тому не раз велике завзяття та героїзм. (У с. Б. впало кільканадцять німців тільки від самооборони села; в тому ж селі один хлопець голими руками роззброїв німця, забив його і утік). Помітно сильний розклад між німцями. Не вірять у власні сили. Самі кажуть, що Німеччина війну програє. Сильна дезерція. Є випадки, що німці переходять до нас. На Горохівщині один німець кинув службу й у нас сьогодні пасе корови. Як йому скажуть, що Гітлер — капут, то аж в долоні плеще з радості. Інший знову б'ється в рядах УПА. Таких випадків є більше. Німці також не вірять у перемогу большевиків. Деякі говорять при зустрічі з нашим населенням: «Гітлер — капут, Сталін — капут, Україна — гут». Наша пропаганда і збройна акція на них сильно впливає. Виявляють паніку, зневіру та розгубленість.

На західних українських землях

Німці грабують. Народ бореться всіма способами, щоб зберегти своє майно й тим самим зберегтися від голоду. Поляки ведуть свою зрадницьку, донощицьку роботу. Організують свою партизанку, нападають на поодиноких свідомих українців і вбивають. Населення ставить цим злочинським бандам збройний спротив. Комуністичне підпілля слабе, бо не має ґрунту під ногами. Дивізія «СС-Галичина» не існує, бо не має підтримки серед народу. Ловля до Німеччини на роботи трохи послабла. Люди до Німеччини не їдуть, утікають.

Східні українські землі (Сміла, Городище, Черкаси)

У Смілі є 92 %, в Городищі — 97 % і в Черкасах — 87 % українців. Велике число українців забрано до Німеччини (10 000 душ). Багато вернулося каліками. Лови відбуваються далі, однак люди втікають. Німці грабують селян, а по містах — перекупок і інших продавців, нападаючи й відбираючи у них їхній крам. Місцева поліція деколи боронить людей від грабунку, що німці вважають протинімецькою роботою, і таких шуцманів арештовують. Уся торгівля та промисловість скупчена в німецьких руках. Урядових цін ніхто не дотримується. Всюди процвітає спекуляція. Освіта занедбана. Існують лише 4-класові народні школи. Політична активність населення росте з дня на день. Усі об'єднуються навколо прапорів ОУНСД. Сюди належать не тільки українці, але й чужийці, що рахують себе громадянами майбутньої Української Держави. Перед під цим оглядом веде село. Якихось політичних угруповань, крім ОУНСД і комуністів, нема. Комуністи під натиском ОУНСД щораз більше слабнуть, щораз сильніші позиції займає ОУНСД. Ім'я Бандери серед населення надзвичайно популярне. Витворилась приказка: «Як прийдуть бандерівці, то проженуть з України німців».

Чернігівщина, Київщина

У червні ц. р. бійці червоної партизанки вистріляли своїх політруків-енкаведистів і створили самостійну партизанку.

Житомирщина

УПА розпочала свою діяльність. З цього приводу затривожились як німці, так і большевицькі банди. Большевики, як і німці, примінюють терор супроти населення, яке тримає з УПА зв'язок. Але це їм нічого не помагає і не допоможе. Як скрізь, так і тут залізна рука УПА здавить горлянку обом імпералістичним бандам.

Дещо про загальний настрій на ОСУЗ ⁶

Взагалі ж люди говорять між собою, що вже не буде ні большевиків, ні німців, а буде Україна. Там, де були вже большевики, населення скоштувало знову большевицького «визволення», всі стоять проти большевиків і німців, захоплюючись пропагандою ОУНСД, що дає народові третю і одиноко правильну розв'язку пекучої проблеми — Українську Державу. Це — Донбас і Харків. Про ОУНСД усі тут знають, і вона стає єдиним авторитетом.

Одначе все ще помічається брак віри у власні сили. Всі погоджуються з ідеями ОУНСД, але не всі вірять, що ідеї ОУНСД можуть колись здійснитись без допомоги третього чинника.

Чим далі, тим більше маси революціонізуються. Сильно наставлені проти виїзду до Німеччини на роботи. Часті випадки, що хлопці вдираються у вагони, наповнені дівчатами, призначеними до Німеччини, проганяють поліцію і випускають дівчат на волю. Молодь на роботи не йде, втікає, незважаючи на найжорстокіші репресії.

Великі надії маси покладають на УПА. Акціями УПА всі захоплюються, всі готові стати в її ряди, підняти збройну боротьбу за УССД.

Схід кипить. Ланіна ось-ось вибухне. На ім'я їм буде Українська Повстанча Армія, яка швидко і на цих теренах укріє себе безсмертною славою в боротьбі з наїзниками.

УПА розправляєтьса з наїзниками (Із дій УПА)

Усіх давніх і недавніх загарбників українських земель УПА б'є немилосердно на кожному кроці. Німці давно вже перестали почувати себе панами положення в Україні, бо УПА не дає їм можливості рухатись і в кожному бою пригадає їм, що вони тут тільки зайди, а паном і власником української землі був, є і буде український народ.

Немає випадку, щоб відділ німців переїхав з одної місцевості в другу, не потурбований нашими повстанцями.

На Кобринщині група повстанців наскочила на відділ німців СС, що проводив пограбовану в селі худобу. Розпочався бій. Убито 16 німців, 10 — тяжко поранено. Повстанці відбили біля 100 штук худоби, здобули зброю та амуніцію. СС в паніці розбіглися.

У Сільці (Горохівщина) 5.VI ц. р. відділ УПА обстрілював з гарматок німецький штаб, що окопався в тому селі. Розбито і спалено вітряк, що служив ворогам за обсерваційний⁷ пункт, знищено 2 авто, що прибули на допомогу німцям, і вибито цілий німецький штаб.

Під кінець червня на містечка Любитів і Дивин (Полісся), де стояли німецькі залоги, зробили наскок наші повстанці. В обох місцевостях відбулись бої, що в них німці потерпіли величезні втрати в людях, зброї, амуніції та різних припасах. У Любитові перейшло на нашу сторону зі зброєю 38 шуцманів-українців.

Крім відкритих боїв, УПА поголовно б'є гестапівців, всяких урядовців, зондерфюрерів, ландвіртів і т. п. гітлерівських собак. З рук

УПА згинув заступник шефа гестапо Гімmlера — Люце та 4 гестапівські старшини, на шляху Бересть — Ковель 26.V — заступник гебітскомісара разом з іншими німцями, в с. Нуйно 25.VI — ландвірт і зондерфюрер в Олександрійщині та багато інших.

Большевицьких партизан, які волочаться по українських землях і жажливо грабують населення разом з місцевими польськими імперіалістичними зайдами, УПА б'є також без милосердя.

Недалеко [від] Каменя-Каширського розбито під кінець травня табір червоних, де здобуто 45 шт. запальників до мін і амуніцію. Большевиків багато вбито, решта в переполосі втекла.

Між Карпилівкою і Ленчином (Полісся розбив відділ УПА 14.VI. табір червоних, спалив бараки, взяв у полон большевицький штаб, здобув зброю, амуніцію та кільканадцять підвод із майном, награбованим у селян. Большевиків упало більш як 60, а ранених — коло 30.

15 і 16.VI. подібну несподіванку зробила большевицьким партизанам група УПА у с. Вичівці (Пінщина). Тут убито біля 80 червоних, здобуто аптеку, радіо, 4 гранатомети, захоплено канцелярію штабу, де були списки свідомих українців з околиці. Багато большевиків попало у наш полон.

Доброго прочухана дали повстанці червоним на Крем'янецьчині й Дубенщині в перших днях липня, відкинувши їх далеко на схід, у степову полосу.

Від 16—18.VII зліквідовано остаточно большевицькі гнізда, якими були польські колонії в Степанському районі (Костопільщина). Кілька тисяч повстанців з гарматами, гранатометами оточили одної ночі цілий ряд колоній (Мала й Велика Мельниця, Борок, Вербче, Гута Степанська, Седліско) й вибили всіх большевицьких загарбників і їхніх прихвоснів, польських зайд, яких зібралось тут понад 10 000. Три дні горіли ці імперіалістичні кубла, що, мов гнійні чиряки, дошкулювали довгі роки здоровому українському організмові. При цій нагоді здорово потерпіли й німецькі наїзники, що вирушили захищати свої [...] становища (Степань, Малинськ). Повстанці з засідки наскочили на 2 авто німців між Вількою й Яполоттю та, знищивши авто, поклали трупом 19 німців, а кількох ранили; тільки двом удалося втекти. Здобуто 3 кулемети, 16 крісів, БМП⁸, пістолі й 15 скринь амуніції. Така сама доля зустріла й другий відділ німців, що їхав у напрямі Степань з Рафалівки на допомогу німцям у Степані.

Так-то непереможні відділи УПА розправляються з усіма головними зайдами, що прийшли з півночі й заходу. Вони очищують українські землі від німецького, большевицького й польського імперіалістичного сміття й на очищених теренах заводять такий лад і порядок, якого давно вже український народ собі бажає.

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 70, спр. 237, арк. 9—13.

Док. № 22

Спецповідомлення в. о. начальника УШПР
В. Соколова секретарю ЦК КП(б)У М. С. Хрущову
про діяльність українських націоналістів

Совершенно секретно
Секретарю ЦК КП(б) Украины
тов. Хрущеву Н. С.

Спецсообщение

О деятельности украинских националистов

Поступившие к нам в последнее время данные партизанской разведки свидетельствуют о том, что украинские националисты, достигнув соглашения с германскими руководящими кругами, всецело перешли к борьбе против партизан и Красной Армии, действуя по заданиям немцев.

В гор. Сарны 5 и 6 августа с/г состоялось совместное совещание представителей германских властей и украинских националистов по вопросам совместных действий против партизан.

На этом совещании националисты приняли на себя такие обязательства:

1. Охранять железные дороги от нападений партизан.
2. Возобновить борьбу с партизанскими отрядами.
3. Поддерживать и выполнять все мероприятия немцев.

В свою очередь, националисты выставили такие требования:

1. Освобождение Бандеры.
2. Вооружение националистов и впредь оказание им помощи вооружением и боеприпасами.
3. Гарантирование «соборной Украины».

В середине августа делегация украинских националистов выезжала для переговоров в Берлин с германскими деятелями. В результате переговоров было достигнуто соглашение по всем вопросам.

Германские власти обещали после окончания войны гарантировать «самостоятельность» Украины.

В связи с этим соглашением командир «Украинской повстанческой армии» (УПА) Тарас Боровец совершенно прекратил борьбу с немцами и усилил активные действия против партизан, издав по этому поводу специальный приказ.

В последнее время участились нападения «бульбовцев» на наши партизанские отряды, действующие в Ровенской области. Причем командованию партизанских отрядов «бульбовцы» предлагают заранее ультиматум о сдаче оружия. Все нападения националистов остаются для них безрезультатными, и, наоборот, партизаны наносят им сильные удары.

В лесах Ровенской, Станиславской и Львовской областей насчитывается до 15 000 вооруженных украинских националистов.

Руководство УПА проводит на территории Западной Украины мобилизацию украинцев в состав «Украинской повстанческой армии».

Характерно, что националисты расставляют свои кадры на основных должностях на железнодорожном транспорте: машинистов, кондукторов, охранников. Усиливают они также свое влияние в городах Западной Украины.

В наших разведывательных сводках № 79 от 16.9.43 г. и № 82 от 22.9.43 г. мы сообщали о движении из Западной Украины в район Киева вооруженных групп украинских националистов.

По данным на 28.9.43 г., штаб украинских националистов из района Козьки направил 21 сентября в район Белой Церкви и Голосеев-

ского леса под Киевом группу националистов в 300 человек под командованием Железняк.

Группа эта вооружена 3-мя станковыми пулеметами «Максим», одним противотанковым ружьем, большим количеством советских и немецких автоматов и винтовок.

Перед этой группой поставлена задача: в связи с приближением линии фронта уйти в подполье, затем активизироваться и, оставшись в тылу Красной Армии, парализовать работу коммуникаций, взрывать мосты; пускать под откос эшелоны.

И. о. начальника Украинского штаба партизанского движения
полковник (В. Соколов)

30.9.43 г.

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 530, арк. 1—2.

Док. № 23

Інформаційне повідомлення командира польського повстанського загону Р. Сатановського секретарю ЦК КП(б)У М. С. Хрущову

Секретарю ЦК КП(б)У тов. Хрущеву

На громадной части территории Западной Украины поляки между молотом — украинскими националистами — и наковальней — лозунгом «ожидать» — в большинстве ушли в немецкие гарнизоны и уехали в Германию. Часть поступила в полицию, организованную немцами для «защиты» от националистов.

Польской полиции дана немцами полная свобода по отношению к украинскому населению. На почве ненависти к националистам за сотворенные ими злодеяния и зверства польская полиция, толкаемая на этот путь немцами, мстит украинскому населению вообще, что впоследствии создает добавочные осложнения.

Как это известно, немецкая пропаганда выдает злодеяния националистов за дело рук советских партизан и находит, надо признать, отклик не только среди поляков за Бугом, но и у части поляков, которые сами пострадали от националистов.

Объяснить этот факт надо, во-первых, тем, что националисты при нападении на польские села выдают себя за партизан, во-вторых, немцы выпускают провокационные листовки, адресованные «бандеровцам» и «бульбовцам», но предназначенные полякам для чтения. В этих листовках немцы называют «бандеровцев» и «бульбовцев» агентами Москвы.

Пропаганда эта потерпит полностью крах, если появятся польские партизанские отряды, получившие помощь от Советского Союза, борющиеся против немцев и националистов, за свободную независимую Польшу.

* * *

События на фронтах, как и внутренняя обстановка на оккупированных территориях, вынуждают организацию Сикорского (с приходом Сосиковского к власти, вернее ПОВ) менять тактику по отношению вопроса «ожидания».

В настоящее время создаются отряды «Польской организации войсковой» и идет борьба за вовлечение «диких» польских партизанских отрядов и групп самозащиты в сферу влияния ПОВ.

Ход событий и логика фактов подсказывают, что ПОВ находится накануне вооруженного выступления.

Каждый день нашего ожидания приносит непоправимый ущерб.

Считаю необходимым немедленно приступить к действиям — у нас есть еще громадные возможности.

* * *

В связи с тем, что Ваши указания и указания тов. Строкача не находят среди руководителей партизанских отрядов нужного отклика и, наоборот, на пути создания польского партизанского движения я встречаю в основном препятствия и помехи (о чем будет подробная докладная моего заместителя по разведке Коханского следующей почтой), и учитывая, что моим начальником штаба Рожковским подготовлены достаточные кадры — прекращаю бесполезное ожидание на получение поляков из партизанских отрядов.

Одновременно считаю единственно целесообразным выделить поляков в самостоятельные польские отряды под общим руководством при тщательном соблюдении тактических установок политической линии Союза Патриотов.

* * *

По сегодняшний день вооружения совершенно не получил вопреки всем обещаниям тов. Строкача и полк. Соколова. Отряды, которые значительно позже прибыли, уже получили и получают груз.

Мои отряды — без боеприпасов, так что не могу даже вести дальней разведки.

З.Х я передал тов. Строкачу письмо по этому вопросу с приложением списка личного состава моего основного отряда и групп, выделенных тов. Бегмой, и рапорт о количестве необходимого вооружения и боеприпасов с расчетом на подготовленные скрытые кадры.

Прошу Вас убедительно принять меры.

5.X.1943 г.

Роберт Сатановский

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 530, арк. 3—5.

Док. № 24

Інформаційне повідомлення надрайонної організації ОУН
Головному проводу ОУН про становище на місцях

Інформації з міст

Военного надрайону від 30.X по 12.XI 43 р.

31.X 43 р. Німаки з Малої Совпи Межиріцького району привезли багато деяких речей. Велику кількість одягу та різних речей забрала польська поліція. З м. Межиріча ландвірт виїхав до Рівного. Охорона для нього їхала з поляків до 15 чоловік, які відпровадили його до асфальту, а потім вернулись до міста. В м. Корці до одної жінки (сексотки) часто завітає німецький офіцер, де виговорився і дораджував їй, щоб вона виїхала цілком з Волині, тому що при відступі і взагалі в любий час німці думають Волинь спалити і знищити, тому що завелось багато «зарази» — партизан. В цих днях з Рівненської в'язниці вернулись майже всі комсомольці м. Корця, арештовані 3 місяці тому

назад. Вернулися лише жінки, чоловіки залишилися. З Корецького СД втік хлопець з с. Морозівки — Харченко Тофіль. Він був зловлений німцями 29.X.1943 р. На слідстві він признався, що його силою було забрано до УПА, говорив, що був забраний через одного друга. ПВВВН його зліквідував за злочинство.

XI. 43 р. 3 м. Межиріча німці виїхали на село Янівку грабувати в кількості 130 осіб, залишаючи в місті малу кількість бійців. Під час грабунку були обстріляні нашою розвідкою в ч. 10 осіб, притому німаки лишили грабунок і виступили з села. Взяли з собою 14 корів, 1 фіру картоплі і капусти та інші харчові продукти. Цього ж самого дня приїхало 4 машини з напрямку Корця до Межиріча і забрали наших людей на роботи в числі до 58 осіб, тільки чоловіків від 16—60 років. Вивезли в напрямку Рівного, зробили це без порозуміння з ландвіртом. Цього ж самого числа дрг. Мороз робив засідку на Брухлія Петра, секретаря якого, батька і двох братів розстріляно нашим С. Б. Засідка не вдалася, др. Мороз потім був переслідуваний через козаків. З Рівного на Зв'ягель переїхало 67 машин, перевозили амуніцію. З Зв'ягеля на Рівне їхало 98 машин, частина нагружена меблями. 4 машини їхало фольксдойчів і також військо. З Зв'ягеля на Рівне переїхало 99 машин, нагружені були військом. З Рівного на Зв'ягель їхали самі таксівки в кількості 52 машин.

XI. 43 р. З Рівного на Зв'ягель переїхало 111 машин, з них 4-та частина була нагружена амуніцією. З Зв'ягеля на Рівне переїхало 166 машин, в т. ч. 89 машин було нагружено військом.

XI. 43 р. До м. Межиріча приїжджали з Рівного машини за городинною. Людей, котрі були ловлені на роботу, якась частина вертає, кому змога є втікати. — переважно господарі, старі віком.

XI. 43 р. 10 машин приїхало з м. Рівного і забрало все збіжжя з м. Межиріча, також свині, худобу, сіль, нафту і все, що знаходилося в штатгуті. Правдоподібно, німці мають відїжджати з м. Межиріча, а приїдуть німці-фронтовики. Жінки, яких забрані, є особи до лагера, до м. Рівного в лагери, де знаходяться наші люди, котрих половили німці на роботу і викуплять їх за золото і сало. Це дуже страшно виглядає. Як хтось іде до Рівного, родичі все віддають, що мають, навіть персні знімають з рук та інші дорогі речі, аби тільки викупити людину з неволі.

10.XI. 43 р. Ідучи з м. Рівного, можна помітити великий рух по асфальті машин. Переважно машини ідуть тягарівки, подекуди — легка машина з офіцерами. Також везуть гармати легкого і середнього калібру, ідуть військо (мадяри). Це все прямує на захід. Є чутки, що таки в дійсності в днях з 5 на 6. 11 совіти зайняли Київ. Це також можна судити по руху машин, літаків, також частин військових. Є чутки, що всі урядовці цивільного стану м. Рівного мають виїхати з міста далі на захід.

XI. 43 р. Побільшився рух машин на схід, так і на захід. Великі колони машин ідуть на захід. Везуть різні військові знаряддя, пошкоджені машини, гарматки малого і середнього калібру. Ідуть також малі частини війська різної зброї: піхоти, літуни і інші. До Корця з м. Зв'ягеля приїхала ортскомендантура зв'ягельська. Охорона складається з козаків.

XI. 43 р. До Корця з сходу прибули мадяри та великі колони машин з німецьким військом. Вночі з 11 на 12 в м. Корці квартирувало дуже багато біженців. Ті, що не мали квартир, ночували під голим небом.

XI. 43 р. Від самого досвіта помітився великий рух машин в обидві сторони. На схід переважно ідуть порожні машини, переважно з військом — жандармерією. Натомість на захід іде більше машин. Везуть різні військові знаряддя, а також меблі, багато подібних дрібниць, іде військо різної зброї. Цього дня зрана за містом Корцем від сто-

рони сходу стоїть варта з зенітними кулеметами в ч. 3-х зенітних кулеметів. Обслуга одного кулемета — 4 особи, у віддалі один від одного на 20—30 м. З чуток, що ходять між людьми, можна судити так, що фронт знаходиться недалеко Житомира. 1 козак 11.ХІ був в с. Юзефін Корецького району, розпитував про їхнє життя колись і тепер, сказав, що цього дня зранку в м. Житомир приїхали 2 більшовицькі танки, роздивились і повтікали назад. Цього дня біля Корецької цукроварні стояв літак-розвідник. Вартували його 2 німаки. Коли з ними розговорились, то з їхньої розмови можна судити, що Житомир зайнятий більшовиками. Всі секоти з міст, яких дотепер не можна було бачити діяльності, тепер попідносили голови в зв'язку з зближенням фронту.

Постій, дня
14.ХІ.1943 р.

Слава Україні!

Шеф Р. І. В.

(Зима).

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 70, спр. 990, арк. 32—33.

Док. № 25

Інформаційне повідомлення надрайонної організації ОУН Головному проводу ОУН про становище на місцях

Інформації з міст воєнного надрайону

23.Х. 43 р. По полудні на дорозі Корець — Рівне помічається великий рух машин в напрямку Рівного.

Легких машин — 60 штук.

Тягарових — 93.

Перевозять меблі, бочки з горючим (бензином), зіпсуті мотори і багато військового приладдя.

До міста Межиріча з м. Рівного приїхали 7 тягарових машин набирати збіжжя. Цього ж дня ландвірт їздив на Здолбунівщину в село Квасилів за частинами для кляктровні.

24.Х. 43 р. в напрямку від Зв'ягеля до Рівного переїхало 99 машин. Причому 46 машин було нагружено легкими зенітками. З Рівного до Зв'ягеля — 66 машин. Ці машини переважно везли амуніцію.

25.Х. 43 р. З Зв'ягеля до Рівного проїхало 103 машини. В тому числі 20 машин нагружені людьми — фольксдойчі і цивільні. Решта машин були закриті, невідомо, що везли. До м. Межиріча приїжджали 7 машин за збіжжям і разом з цим забрали з собою 15 поляків. Охорона була така: 20 німців, озброєних в чотири МП, решта — кріси.

26.Х. 43 р. Із Зв'ягеля до Рівного переїхало 118 машин, із Рівного до Зв'ягеля — 84 машини. Ті машини, котрі їхали до Рівного, переважно везли зіпсуті фронтіві машини, харчові продукти. А ті, що до Зв'ягеля, — амуніцію і зброю (кріси). О п'ятій г. вечора в м. Корці на жидівському окопі було розстріляно два комуністи з с. Бабиного цього ж району. Ці комуністи мали зв'язок на сході з червоною партизанкою. Арештування зроблено з нашої руки. Цього ж вечора розстріляно одну жінку, яка брала участь в справі отруєння фольксдойча — гестапівця (Пауля). Хоч ясных доказів на цю жінку не було, але в місті Корець є ще секоти (один з них — Брухлій П.), який привів багато фактів, що вона є «лісовою бандиткою» і взагалі шкідлива людина для німецького уряду.

Є чулки, що до міста Корця прибуде велика кількість війська. Вже нині приготозляють місця для побуту. Цього ж дня місцева ні-

мецька влада дала наказ монашкам (в Корці) переселитись в одну дільницю монастиря, а решту будинків звільнити для війська.

27.X. 43 р. В ніч з 26 на 27.X 43 р. великі транспортні машини з військовим приладдям та військом їхали в напрямку на Зв'ягель. А вдень помітно збільшився рух машин по асфальту. Машини, які йдуть зі сходу на захід, навантажені різними речами, а саме: меблі, військові ящики та інші військові знаряддя. Багато машин закритих, яких не можна розпізнати, чим навантажені. На захід їхало багато машин, порожніх — накритих. Великий рух таксівок в обидві сторони. Зауважується.

В місто Межиріч о 12 годині дня приїхали машини, привезли провіант для війська в кількості 3 грузові і 5 малих з причепом. Німці з міста цього дня виходили на грабунок, з чого пригнали 15 корів і 78 овечок.

28.X. 43 р. До м. Межиріча приїжджали з Рівного тягарові машини до бази за городиню та курми, цього ж дня вернули назад. Вночі 28.X. 43 р. німці виходили на нічні вправи, озброєні до зубів.

Зауважується, що поміж німецькими старшинами є велике замішання. Багато старшин і рядовиків військових незадоволені теперішніми порядками, які завела німецька цивільна влада на Україні. Цього дня один німець (старшина) ходив з ландвіртом поміж лавками, де відбувається ярмарок, в цей час ландвірт завважив у одній жінки масло і ще деякі продукти — це все забрав і притягнув її до відповідальності. Старшина, дивлячись на це все, не втерпів, став докоряти ландвіртові, казав: «Ти — бандит, нащо грабуєш цивільне населення, яке тебе годує». Німак-старшина за це був укараний триденним голодовим арештом.

27.X. 43 р. Ландвірт з польською поліцією в околицях м. Корця ловив людей, внаслідок цього зловлено 20 осіб, в тому числі і одного зв'язкового. Всіх їх замкнуто в поліції, де мають переводити слідство.

28.X. 43 р. З м. Зв'ягеля до м. Рівного переїхало 213 машин. Всі були навантажені військом і військовим приладдям. З Рівного на Зв'ягель — 96 машин. Навантажені амуніцією.

29.X. 43 р. З м. Межиріча німці виїздили на грабунок в село Невирків. Цього ж числа багато поляків виїхало до м. Рівного.

29.X. 43 р. В м. Корці відбулось засідання старшин сільських, де ландвірт говорив, щоб старшини приклали якнайбільше праці для того, щоб виконати якнайбільше контингенту як збіжжям, так і всією городиню. Зазначував, щоб вивозили цукрові буряки як в себе з домівок, так із штадту Головниця цього ж району. Видав наказ для сіл, щоби були приготовані фіри для вивозки дров з лісу після першого одинадцятого, але не сказав, в яких числах, бо це є секретом у них. Цього ж дня в м. Корець прибула невелика частина німецької жандармерії.

В даний час в м. Межиріч знаходиться німців і поліції біля 300 осіб. Після акції на це місто німці окопались великими окопами та дротяними огорожами біля їх квартир. Мають при собі досить зброї та послали варту.

В м. Корець знаходиться німців та поліції біля 350 осіб. В м. Корці відносно фронту ходять різні чутки, а саме: ніби більшовики зайняли Київ, Дніпропетровськ і проводять великі наступи на Одесу. А німці своїм порядком висвітлюють в кінофільмах їхні акції щодо населення в тих теренах, де мають виступати. Напр., в Корці було показано в додатку кінофільма «Гохеншан» (Гижневий перегляд), як німці в підфронтовій полосі все нишили вибуховими матеріалами. Було показано нищення телефонічних стовпів, залізниць, мостів і міст.

Ляхи, які ще досі живуть в містах, в останній час послали свої дії в околицях міст Корця та Межиріча. Мають велику ненависть до українського населення, а особливо, коли бачать, що їхні маєтки горять, тоді висловлюються з такими реченнями: «Сьогодні горять наші

хати, а завтра горітимуть ваші душі». Вони мотивуються тим, що німці обіцяють попалити більшість сіл цих районів.

Населення ворожо наставлене проти наших ворогів — німців, більшовиків та поляків, хоч бувають випадки засмічення сексотами.

Постій, дня 31.X.43 р.

Слава Україні!

Шеф Р. І. В.

(Зима)

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 70, спр. 990, арк. 30—31.

Док. № 26

Протокол допиту С. С. Грига органами НКВС УРСР

Протокол допроса
обвиняемого Грига Степана Степановича

От 19-го октября 1943 года гор. Полтава

Григ С. С., рождения 1893 года, уроженец и житель гор. Полтавы, проживал по ул. Войкова № 21, украинец, беспартийный, образование низшее, паспорт № 521734, не работал, из рабочих, рабочий.

В 1937 году был осужден на 4 года тюремного заключения за контрреволюционную деятельность.

В о п р о с: Кто Вы по политическим убеждениям?

О т в е т: По своим политическим убеждениям я — украинский националист.

В о п р о с: Когда и на основе чего у Вас сложились такие убеждения?

О т в е т: Украинским националистом я стал с 1935 года в результате моего несогласия с политикой советской власти на Украине. Я считал, что необходимо вести борьбу за освобождение Украины от большевиков и создание независимого Украинского государства.

В о п р о с: Почему именно с 1935 года Вы стали украинским националистом?

О т в е т: В 1935 году я работал столяром в саду бывшего кадетского корпуса, где встретил Дейнеко, работавшего в этом саду садоводом. Мы с ним сдружились, часто бывали вместе и вели откровенные беседы. Я не скрывал перед Дейнеко своих антисоветских взглядов. Он, в свою очередь, резко выражал недовольство политической советской власти, жаловался, что его раскулачили, отобрали сад и землю. Дейнеко был настроен антисоветски, считал, что можно жить свободно только при существовании самостийной Украины. Я разделял убеждения Дейнеко.

В о п р о с: Будучи антисоветски настроенным человеком, какую же Вы вели борьбу против советской власти?

О т в е т: До 1942 года я определенных задач борьбы против советской власти перед собой не ставил.

В о п р о с: За что Вы были осуждены в 1937 году?

О т в е т: Я был осужден за контрреволюционную агитацию.

В о п р о с: Значит, Вы вели борьбу против советской власти еще до 1942 года?

О т в е т: Борьбы активной я не вел, но высказывал свое недовольство политикой советской власти. Поводом к моему аресту послужил тот факт, что я совместно с Павлюком и Коротичем в клубе строительных рабочих пел украинский националистический гимн «Ще не вмерла Україна».

Вопрос: Вас осудили как украинского националиста?

Ответ: Да.

Вопрос: Когда Вы отбыли наказание, чем после этого занимались?

Ответ: Наказание я отбыл 6 июня 1941 года и получил разрешение возвратиться в Полтаву, куда и прибыл 29 октября 1941 года. В городе уже были немцы.

Вопрос: Каким образом и где Вы перешли линию фронта?

Ответ: Линию фронта я не переходил, а в конце августа 1941 года прибыл в Харьков и оставался там до занятия его немецкими войсками, потом пошел в Полтаву.

Вопрос: Чем Вы занимались во время оккупации Полтавы немецкими захватчиками?

Ответ: До февраля 1942 года я занимался подработками по столярному делу, а в феврале биржа труда направила меня в админотдел горуправы, начальником которого был мой старый знакомый националист Дейнеко, и он назначил меня заведующим адресным столом.

Вопрос: После того как Вы поступили на работу в админотдел, что Вам говорил Дейнеко о своей политической деятельности?

Ответ: Через 10—15 дней моей работы в админотделе однажды я зашел в кабинет Дейнеко, где был также некий Дныкало. В присутствии его Дейнеко сказал мне о том, что в Полтаве существует подпольная организация украинских националистов, которую он лично возглавляет. Здесь же он предложил мне вступить и работать в этой организации.

Я дал свое согласие, и спустя три дня Вьюн Галина Ивановна, работавшая в Красном Кресте, сказала мне, что я числюсь членом Организации украинских националистов.

Вопрос: Дейнеко говорил Вам о целях и задачах Организации украинских националистов?

Ответ: Да, он мне говорил, что основной задачей является борьба с немцами и большевиками за создание самостоятельного Украинского государства.

Вопрос: Кто возглавлял Организацию украинских националистов?

Ответ: Главным руководителем в Полтаве был Дейнеко Петр Петрович. Его заместителем по орг. вопросам — Вьюн Галина и активными деятелями Дыгус, Бегмот.

Вопрос: Организация украинских националистов рассчитывала на помощь немцев в создании «самостийной Украины»?

Ответ: Да, такой расчет был. Однако после ареста немцами почти всего руководства организации взгляды изменились.

Вопрос: В чем заключалась практическая деятельность Организации украинских националистов в Полтаве?

Ответ: Мы занимались распространением среди населения идеи за создание «самостоятельной Украины», расширяли наши ряды за счет привлечения лиц из местного населения и пленных украинцев, организовали фонд помощи семьям репрессированных украинских националистов при советской власти.

На совещании организации было решено, что путем вооруженной борьбы против немцев и большевиков нужно добиться создания «самостоятельной Украины».

Вопрос: Как пополнялись ряды вашей организации и кто персонально этим занимался?

Ответ: Организация расширялась путем вербовки из среды националистических элементов. Занимались этим все участники организации.

Вопрос: Какие задания выполняли Вы как член Организации украинских националистов?

Ответ: Я вербовал новых участников организации.

Вопрос: Сколько человек Вы лично завербовали и кого именно?

Ответ: Я привлек в организацию семь человек, а именно: Вайденко Константина Павловича, 1893 года рождения, проживал по ул. Короленко № 4, работал зав. топливным отделом в бургомистрате. Знаю его с 1935 года. Мы являемся друзьями. Он привлекался советской властью к ответственности как украинский националист, но ему удалось себя реабилитировать. Зная его как украинского националиста, я предложил ему вступить в организацию. Он охотно согласился.

Шпигуна Павла Ивановича, работал заведующим бакалейным складом.

Четверило Якова Евменовича, 1895 года рождения, проживал в Черноглазовке Диканьского района, занимался спекуляцией. Я знаю его с 1937 года, сидел вместе с ним в тюрьме. Четверило был осужден за контрреволюционную агитацию на 3 года.

Поцегула, знаком с ним также с 1937 года, познакомился в тюрьме, он был осужден за контрреволюционную агитацию на 3 года.

Васильченко Ивана Ефимовича, знаю его с 1936 года. При немцах он работал исполнителем в бургомистрате.

Дергача, знаком с ним с 1942 года.

Даниленко Андрея Леонтьевича, работал рассыльным при админотделе. Я знал его как раскулаченного советской властью и потому привлек его в нашу организацию.

Вопрос: Какие еще задачи перед Вами ставились организацией, кроме вербовки новых членов?

Ответ: Других заданий я не получал.

Вопрос: Назовите известных Вам участников украинской националистической организации, кроме завербованных Вами.

Ответ: Мне известны следующие участники данной организации:

Дейнеко Петр Петрович — председатель

Вьюн Галина Ивановна — заместитель

Дыгус — член организации

Бегмот — член организации

Марченко Петр Прокофьевич — член организации

Дныкало Арсентий Григорьевич — член организации

Шаруда — член организации

Вопрос: Какой была общая численность организации?

Ответ: Со слов Вьюн Галины мне было известно, что в организации состояло до 30 чел.

Вопрос: Каким образом конспирировалась работа Организации украинских националистов?

Ответ: Для конспирации работы первоначально был организован «Красный Крест» и под его вывеской проводилась подпольная работа. Когда немцы закрыли «Красный Крест», взамен нами было организовано «Добродийне общество» («Благотворительное общество»). Практические вопросы деятельности организации решались на совещаниях, которые проводились в помещении «Добродийного общества».

Вопрос: Сколько было таких совещаний и какие решались вопросы?

Ответ: Сколько было совещаний — я не знаю. Я присутствовал на двух совещаниях, где решались вопросы: о вербовке новых членов (докладывал Дыгус) и сборе средств для организации (докладывала Вьюн Галина).

Вопрос: Получала ли Ваша организация руководящие указания от вышестоящего руководства и где оно находилось?

Ответ: Вьюн Галина говорила, что руководящий член Организации украинских националистов находится в Киеве и возглавляет его

Мельник. Директивні указання о підпольній роботі поступали із Києва.

Мне известно, что в середине апреля 1942 года из Киева приезжал к нам какой-то представитель, который привез литературу и указания для руководства Полтавской организации. Подробности его приезда мне неизвестны.

Вопрос: Проводилась ли подпольная работа организацией в районах Полтавской области и в каких именно?

Ответ: Какая проводилась работа в районах области — я точно не знаю, но мне известно, что руководство нашей организации посылало своих представителей в Котельву, Новые Санжары, Мачухи, Опошню и Диканьку.

Вопрос: Насколько широко удалось развернуть работу Организации украинских националистов в подполье?

Ответ: Развернуть свою работу полностью мы не сумели, так как немцы арестовали руководство в лице Дейнеко, Дыгуса и других.

Вопрос: Имелось ли в распоряжении организации вооружение, какое именно и сколько?

Ответ: Об этом мне ничего неизвестно.

Вопрос: Где находятся в настоящее время лица, завербованные Вами в организацию?

Ответ: В Полтаве находятся: Шпигун, Поцегул, Даниленко, Четвертило и Дергач. Где находятся другие члены организации — мне неизвестно.

Вопрос: Почему Вы, как большинство членов Организации украинских националистов, не бежали с немцами, а остались в Полтаве?

Ответ: Я не чувствовал за собой большой вины перед советской властью и потому остался.

Вопрос: Какое поручение давалось руководством Организации украинских националистов отдельным членам на случай, если бы немцы оставили территорию?

Ответ: Об этом я ничего не знаю.

Протокол с моих слов записан верно, мне прочитан, в чем и подписываюсь.

Григ

Допросил:

старший следователь оперотдела НКВД УССР
лейтенант госбезопасности (Деревинский)

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 523, арк. 119—127.

(Далі буде)

* Продовження. Початок див.: Укр. іст. журн.— 1994.— № 2—4.

¹ Ландвїрт — німецький господарський чиновник.

² Мається на увазі «необхідністю».

³ Шуцман — поліцай.

⁴ ОУНСД — ОУН самостійники-державники (бандерівське відгалуження).

⁵ СУЗ — східні українські землі.

⁶ ОСУЗ — окуповані східні українські землі.

⁷ Мається на увазі «спостережний».

⁸ Марка кулемета.